

KRITISCH DENKEN EN BEWUST DIGITAAL HANDELEN

WAAROM IS HET BELANGRIJK EN HOE STIMULEER JE HET?

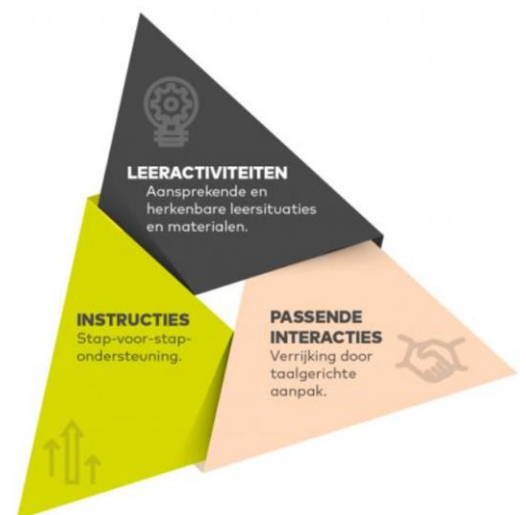
In de digitale wereld komen kinderen continu in situaties terecht waarbij ze eerst moeten nadenken en daarna pas handelen. Tegelijkertijd is de online omgeving vaak zo ingericht, dat het impulsief gedrag uitlokt. Er wordt gescrold, geswipet, je vindt 100.000 hits na een zoekopdracht, reclameboodschappen poppen uit het niets op en ‘toevallig’ komt precies dat stukje informatie naar voren waar je gisteren iets mee gedaan hebt op je socials. Alles is gericht op snelheid, het je ‘makkelijk maken’ en intuïtief volgen. Maar voor je het weet heb je doorgeklikt, je gegevens achtergelaten, of ben je verdwaald in de informatie die je eigenlijk niet eens aan het zoeken was. Binnen Digitalig hebben we daarom als een van de speerpunten het expliciet leren stimuleren van bewust en kritisch digitaal gedrag. Hoe kun je dit als leerkracht stimuleren? In dit artikel delen we een paar tips uit onze aanpak met jullie.

Kritisch denken en bewust digitaal handelen: waarom en hoe?

In ons programma Digitalig hebben we samen met het Expertisecentrum Nederlands, een wetenschappelijke klankbordgroep en onderwijsprofessionals een aanpak uitgewerkt waarin (expliciete directe) instructies en interactievaardigheden een belangrijke plaats krijgen. We leren professionals hoe je leerlingen bewust kunt maken van het impulsieve gedrag dat internet en media uitlokken. Met behulp van instructies, betekenisvolle (leer)activiteiten en handvatten voor interacties ondersteunen we je om kinderen vervolgens kritisch te laten denken. Deze manier van werken keert bij ieder domein van digitale geletterdheid terug en helpt kinderen om hun eigen digitale gedrag te herkennen en waar nodig aan te passen.

“Het kritisch denken heeft een belangrijke rol in de domeinen van digitale geletterdheid, als professional kun je dit met behulp van je interactievaardigheden stimuleren.”

Hoe de interacties kunnen leiden tot bewust handelen en kritisch denken, laten we in onderstaande voorbeelden zien.

1. Informatievaardigheden

Stel, je gaat met leerlingen aan de slag met het thema 'gezond leven'. Je geeft hen de opdracht om online te zoeken naar voorbeelden van gedrag dat bij een gezond leven past. Je zult dan zien dat kinderen snel (en impulsief) geneigd zijn om de eerste beste bron die ze vinden te selecteren, te vertrouwen en te gebruiken als voorbeeld. Je zult echter ander gedrag bij de kinderen zien wanneer je voorafgaand zelf met behulp van een voorbeeld laat zien dat het eerst gevonden antwoord niet altijd het meest bruikbaar/betrouwbaar is en daarnaast middels instructie laat zien hoe je de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van bronnen kunt beoordelen. De interactie die je aangaat als kinderen daarna aan de slag gaan is cruciaal. Door bijvoorbeeld te vragen *'Waarom heb je deze bron gekozen en niet een andere?'* geef je kinderen de kans om hardop te redeneren en te laten beargumenteren welke afwegingen ze hebben gemaakt. Je kunt daarnaast de leerlingen laten nadenken over hun handelen door te bespreken waar zij op zullen letten als zij de volgende keer naar aanleiding van een zoekopdracht een online bron willen selecteren. Welke aanpak gebruikten ze eerst en wat gaan ze na deze les vaker proberen?

2. Mediawijsheid

Stel, je gaat met jouw leerlingen aan de slag met mediawijsheid door in groepjes een reclame te ontwerpen. Je start met het bekijken van een mediaboodschap waarin sluipreclame voorkomt. Met behulp van instructie laat je hen nadenken over de verschillende lagen van een reclame (afzender – boodschap – doelgroep – ontvanger), zodat zij zich bewust worden dat reclames je kunnen beïnvloeden. Die beïnvloeding kan positief zijn (bijvoorbeeld door je te laten nadenken over milieubewust gedrag) of minder positief (je wordt continu getriggerd om te kopen). Na het opstellen van een aantal criteria voor het maken van eigen reclames gaan de leerlingen in groepjes aan de slag, waarbij zij zelf gaan nadenken over hoe zij de ontvanger gaan beïnvloeden. Achteraf staat het gesprek over het eigen gedrag van de leerlingen bij het zien van reclames centraal. Vragen als *'Waar ga je de volgende keer op letten als je een reclame ziet?'* en *'Wat kun je de volgende keer doen als je een reclamefilmje bekijkt?'* brengen dit gesprek op gang waardoor zij hier hardop over kunnen redeneren.

3. Computational thinking

Stel, je wil jouw leerlingen zelf laten ervaren hoe technologie kan helpen bij het oplossen van een concreet probleem. Voorafgaand ga je eerst met de leerlingen in gesprek hoe technologie het leven in allerlei opzichten kan verrijken. Met behulp van verschillende voorbeelden beseffen de leerlingen steeds meer dat voorwerpen en hulpmiddelen die we dagelijks gebruiken een computer bevatten (denk aan een zelfscanner in de supermarkt, een slimme koelkast, etc.) waardoor ons leven gemakkelijker wordt gemaakt. Deze voorwerpen en hulpmiddelen kunnen niet bestaan zonder dat er eerst goed is nagedacht over de opeenvolgende stapjes waaruit onze dagelijkse handelingen zijn opgebouwd en allerlei situaties: *'wat als... dan...'*. Met behulp van instructie laat je hen zelf stapsgewijs oefenen met het programmeren met behulp van een Micro:bit, waarna zij zelf met een probleem dat dagelijks voorkomt op school (bijv. de tel bijhouden tijdens een spel bij het buitenspelen) aan de slag gaan. Hierbij zul je zien dat leerlingen in eerste instantie geneigd zijn om opnieuw te beginnen wanneer ze vastlopen, terwijl het beter werkt als zij gericht terug gaan kijken waar het mis gaat vanuit de *'wat als ... dan..'* redenering. Als professional kun je de leerlingen hiervan bewust maken door te vragen: *'Tot waar lukte het wel?'* of *'Wat gebeurt er als ... ?'*. Naar aanleiding van het gesprek vooraf en het oefenen met de Micro:bit kun je de leerlingen vervolgens ook kritisch laten nadenken over de rol van computers: *'In welke situaties kan een computer helpend zijn en in welke situaties niet? Voor welk stukje van een probleem kan een computer een oplossing bieden, en waar blijf je toch nog tegenaan lopen?'*

De interactievaardigheden die jij als professional inzet zijn cruciaal

Door het bewust handelen en kritisch denken te stimuleren helpen we kinderen hoe ze in de digitale wereld kunnen handelen of bepaalde situaties kunnen oplossen. Vanuit Digitalig helpen we je om als professional precies op dit gebied vaardig te worden. Jouw eigen interactievaardigheden spelen hierbij een grote rol. Denk hierbij bijvoorbeeld aan:

- Het stellen van specifieke vragen die het redeneren van kinderen op gang brengen;
- Situaties herkennen waarbij je juist even kunt afwachten of stil kunt blijven zodat je kinderen de tijd en ruimte geeft om hardop na te denken;
- Samen reflecteren op een leeractiviteit en het stapje naar het eigen handelen maken: Wat hebben de leerlingen geleerd en waar gaan ze voortaan in een vergelijkbare situatie op letten?

Wil jij ook dat kinderen zich niet laten leiden, maar zelf leiding nemen over hun digitale gedrag? Met behulp van praktische materialen en coaching kunnen wij je helpen.

Meer weten? Ga naar www.edux.nl/digitalig of neem contact op met een van onze Digitalig coaches!

Over de auteurs

Marleen Hilhorst is Digitalig coach en orthopedagoog/adviseur bij Edux. Binnen Digitalig is zij onder andere verantwoordelijk voor de tools binnen de train-de-trainer aanpak die zich richten op de interactievaardigheden van de professionals. Als orthopedagoog/adviseur houdt zij zich daarnaast bezig met de leerlingenzorg op verschillende basisscholen en verzorgt zij teamontwikkelingstrajecten die zich bijv. richten op thema's als hoogbegaafdheid of onderzoekend/ontwerpend leren.

Martine Gijssel is senior onderzoeker bij het Expertisecentrum Nederlands en kennismakelaar bij de Kennisrotonde van NRO. Ze is als ontwikkelaar verbonden aan Digitalig, waarin ze medeverantwoordelijk is voor de wetenschappelijke onderbouwing binnen het programma en de rol van interactie en taal om leerlingen bewust en kritisch om te leren gaan met internet, media, en ICT.

Marleen Hilhorst

Digitalig coach en orthopedagoog | Adviseur Edux

06- 83 44 27 60

m.hilhorst@edux.nl

Martine Gijssel senior onderzoeker

Expertisecentrum Nederlands
m.gijssel@expertisecentrumnederlands.nl

